

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

s-posti: copyright@minedu.fi

Viite: lausuntopyyntöne 12.3.2010 (Dnro 20/040/2008)

Tekijänoikeustoimikunnan mietintö

Tekijänoikeuslain 3. luvun muutostarpeiden kartoittaminen

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

1. Teoston pääviestit

Yhteenvetona lausunnostamme toteamme, että

- pidämme sopimusvapautta suomalaisen tekijänoikeusjärjestelmän kulmakivenä
- tekijänoikeuden siirtymistä koskevien säännösten tulee olla mahdollisimman pitkälti yleisiä, kaikkiin teoslajeihin ja luovutustilanteisiin soveltuvia
- pääsääntö tekijänoikeuden luovutusten vastikkeellisuudesta tulee kirjata lakiin
- lakiin tulee ottaa oikeuksien yleinen takaisinsaantioikeus tekijälle sekä säännös tekijän oikeudesta saada tilitys tekijänoikeuskorvausten perusteista
- teoksen muuttamiskieltoa ja oikeuksien edelleenluovutuskieltoa ei tule kumota
- suppean tulkinnan periaatteeseen ei pidä vaikuttaa lainsäädännön keinoin vaan sen kehittyminen tulee jättää oikeuskäytännön varaan
- tekijänoikeuksien asemaa konkurssissa koskevaa sääntelytarvetta tulee selvittää lisää.

2. Keskeiset kehitystrendit

Mietinnön jaksossa 2.2 selostetaan tekijänoikeusmarkkinoiden keskeisiä kehitystrendejä. Sellaisiksi mainitaan mm. siirtyminen tuotteiden kaupasta oikeuksien kauppaan, kuluttajien mahdollisuus toimia tekijän, tuottajan tai jakelijan roolissa sekä monikanavaisuuden mahdollisuudet ja vaikutukset, kuten uusien yleisöjen tavoittaminen ja perinteisten jakeluteiden yleisöjen hajoaminen ja vakiintuneiden mediamarkkinoiden pirstoutuminen.

On syytä huomata, että esimerkiksi tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointi on kautta historiansa ollut nimenomaan oikeuksien kauppa, ei fyysisten tuotteiden myyntiä. Toimikunnan tarkastelemat muutosvoimat vaikuttanevat siten eriasteisesti tekijänoikeustoimialan eri toimijoihin. Markkinoiden kehitykseen viittaavat kielikuvat ”perinteinen hajoaa” ja ”vakiintunut pirst-

toutuu” on nähtävä mahdollisuuksina uudelle eikä kriisin kuvauksina. Alan toimijoiden on sopeuduttava muutokseen ja uusiuduttava eikä haikailtava entiseen.

Toimikunta ei ole erikseen painottanut suojattujen aineistojen luvattoman verkkojakelun trendinomaisuutta. Siitä on tullut yksi keskeisimmistä tekijänoikeusmarkkinoiden toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Ellei verkko ole turvallinen toiminta- ja investointiympäristö, ei synny liiketoimintaa, kulttuurituotantoa eikä kasvua. Tästä syystä luvattoman verkkojakelun torjuntaan on saatava myös uusia lainsäädännöllisiä keinoja.

Tekijänoikeus on vakiintuneesti suojannut omaperäisiä teoksia niiden laadusta ja tarkoituksesta riippumatta. Se että luovan työn ammattilaiset ja harrastajat nauttivat samaa tekijänoikeussuojaa, voidaan nähdä etenkin verkkoympäristössä osoituksena tekijänoikeussääntelyn vaikutusten laaja-alaisuudesta ja demokraattisuudesta. Kuitenkin tekijänoikeus on edelleen nimenomaan *luovan työn ammattilaisten elinkeinotoiminnan väline ja turva*. Lainsäätäjän tulee huolehtia siitä, että ammattimaisesti toimivat tekijät ja luovan alan yritykset voivat jatkossakin perustaa elantonsa ja investointinsa vahvan tekijänoikeussuojan varaan. Tekijänoikeuksia ei pidä lyhytnäköisesti ryhtyä kaventamaan esimerkiksi kuluttajien hyväksi. Tällöin tehdään karhunpalvelus vakavasti otettavalle ja talouskasvua synnyttävälle luovalle taloudelle. Jokainen kuluttaja on *tekijänä* oikeutettu saamaan suojaa omille omaperäisille teoksilleen ja käyttämään luovassa työssään muiden tekemiä teoksia tekijänoikeuden rajoitusten sallimissa puitteissa. Sen sijaan yhdenkään kuluttajan ei pidä *tuottajana tai jakelijana* saada ilman lupaa tai korvausta hyödyntää muiden tekemiä teoksia ilmaiseksi ja ilman lupaa.

Teknologia muutosvoimana pitää ottaa vakavasti mutta sen vaikutuksia tekijänoikeusjärjestelmän toteutukseen ei silti pidä liioitella. Tekijänoikeuslainsäädännön ydinsisältö on osoittautunut muuntuvaksi ja joustavaksi vuosikymmenien kuluessa. Tekijänoikeutta on voitu soveltaa yhä uusilla toimialoilla ilman tarvetta jatkuvasti erikoistuneempaan toimialakohtaiseen sääntelyyn. Itse asiassa suurin hidaste tekijänoikeuden tulevaisuushakuisuudelle voivat olla tilannekohtaiset normit, jotka vanhenevat nopeasti markkinoiden ja teknologian kehittyessä. Tekijänoikeuden etulinja on ollut ja sen pitää jatkossakin olla sopimustoiminnassa, jossa markkinoiden osapuolet hakevat sopimusteitse ratkaisut kulloinkin ajankohtaisiin tekijänoikeudellisiin tilanteisiin.

3. Tekijän asemasta luovan työn arvoketjussa

Viime aikoina on kiinnitetty lisääntyvää huomiota IPR-järjestelmän tehokkuuteen ja kannustavuuteen. Esimerkiksi kansallisessa IPR-strategiassa on korostettu markkinoiden toimivuuden ja oikeuksien siirtämisen tehokkuuden ja selkeyden vaatimuksia. Erityisesti on haluttu järjestää tekijänoikeuksia toiminnassaan hyödyntävien yritysten sekä tekijänoikeudellisia lopputuotteita käyttävien kuluttajien asemaa.

Näyttää siltä, että tekijänoikeutta koskevissa taloudellisissa tarkasteluissa järjestelmän kannustavuutta arvioidaan usein arvoketjun loppupäässä toimivien suurten kustannus-, tuotanto- ja jakeluyritysten kannalta. Näiden yritysten näkökulmasta oikeuksien mahdollisimman kattava keskittäminen niille itselleen mahdollisimman edullisin hankintahinnoin epäilemättä lisääisi toiminnan virtaviivaisuutta. Aikaa vievät ja kustannuksia aiheuttavat neuvottelut oikeuksien hankinnasta vältetään ja omille investoinneille saadaan mahdollisimman hyvä kate. Ajankoh-

tainen esimerkki tätä strategiaa toteuttavasta lainsäädäntöhankkeesta oli loppuvuodesta 2009 hylätty ehdotus työsuhdetekijänoikeudesta.

Tekijänoikeusjärjestelmän kannustavuutta ei ole tähän saakka riittävästi pohdittu luovan alan tekijöiden ja pienyritysten näkökulmasta. Heille merkityksellisiä kannustintekijöitä ovat esimerkiksi *itseäänmäärämis-oikeus, vapaus luovaan työhön, neuvottelu- ja sopimusvapaus sekä toimintaedellytysten yleinen ennustettavuus*. Luovan työn arvoketjun alkupää tuottaa ne sisällöt ja innovaatiot, joita ketjun loppupää mahdollisimman hyvin pyrkii kaupallistamaan ja jakelemaan. Jos arvoketjun alkutuotannon toimintaedellytyksistä ei pidetä huolta, myös sen loppupää voi huonosti, ennemmin tai myöhemmin.

4. Kannanottoja esitettyihin ehdotuksiin

Kommentoimme seuraavassa asiakohtaisesti mietinnössä esitettyjä johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia.

a. sopimusvapaus ja oikeuksien siirtoja koskevan sääntelyn yleisyys

Pidämme oikeana toteamusta, jonka mukaan tekijänoikeudellinen sopimustoiminta on kautta vuosien mukautunut uudenlaiset hyödyntämistavat huomioon ottavaksi. Tämä on ollut mahdollista tekijänoikeuden luovutuksia koskevan pääperiaatteen, sopimusvapauden ansiosta. Tästä syystä pidämme sopimusvapautta tulevaisuudessakin suomalaisen tekijänoikeusjärjestelmän kulmakivenä. Vapaa sopimisoikeus mahdollistaa tekijänoikeuslupien sisältöjen ja ehtojen määräytymisen kulloisenkin kysynnän ja tarjonnan mukaisesti.

Pidämme sopimusten kirjallista muotoa useimmiten suotavana. Sitä ei kuitenkaan pitäisi säätää pakottavaksi muotomääräykseksi mietinnössä mainituista syistä.

Tekijänoikeuden siirtymistä koskevien säännösten tulisi mielestämme edelleen olla mahdollisimman pitkälti yleisiä, kaikkiin teoslajeihin ja luovutustilanteisiin soveltuvia. Tämä lainsäädäntömme lähtökohta on osoittautunut kestäväksi. Se on esimerkiksi mahdollistanut sopimustoiminnan joustavan, markkinaehtoisin kehittymisen uusille toimialoille sitä mukaa kun tekijänoikeus on saanut merkitystä toimialan piirissä.

Sellaisia puitenormistoja, jotka ovat sovellusalaan riittävän yleisiä ja tukeutuvat markkinoilla jo vakiintuneisiin liiketoimintamalleihin kuten kustannustoimintaan, voidaan laissa jatkossakin säilyttää alan hyvien käytäntöjen kirjauksina. Niiden tulee kuitenkin edelleen olla tahdonvaltaisia. Suhtaudumme kielteisesti säännöksiin, joiden tavoitteena on edeltä käsin pyrkiä vaikuttamaan markkinaosapuolten toimintaan tarkoitushakuisesti ja yksipuolisesti. Esimerkki tällaisesta aloitteesta oli ns. monikanavaselvityksen yhteydessä tehty ehdotus tekijöiden asemaa olennaisesti heikentäväksi olettamasäännökseksi.

b. tekijän aseman vahvistaminen

Kuten mietinnössä on selostettu, tekijänoikeusalan laajeneminen ja kansainvälistyminen on johtanut kiristyvään kilpailuun, yritysten verkostoitumiseen ja yrityskokojen kasvuun. Tämä on ollut omiaan lisäämään tekijänoikeuksia hyödyntävien käyttäjäyritysten neuvotteluvoimaa ja -osaamista suhteessa yksittäisiin tekijöihin. Tekijänoikeuden arvoketju ei toimi eikä tuota

oikeudenmukaisia tuloksia, ellei lainsäätäjät huolehdi sen tasapainosta. Mikäli ketjun loppupään asema vahvistuu, on alkupään toimijoille vastaavasti taattava mahdollisuudet aitoon neuvotteluun ja sopimiseen. Tästä syystä kannatamme sitä, että pääsääntö tekijänoikeuden luovutusten vastikkeellisuudesta kirjattaisiin lakiin ja että lakiin otettaisiin luovutettujen oikeuksien yleinen takaisinsaantioikeus tekijälle sekä säännös tekijän oikeudesta saada tilitys tekijänoikeuskorvausten perusteista.

Emme pidä lakiteknisesti tarkoituksenmukaisena pelkästään nykyisen oikeustoimilain 36 §:n kanssa samansisältöisen uuden kohtuullistamisäännöksen ottamista tekijänoikeuslakiin. Sen sijaan voidaan tarvittaessa selvittää, onko tarvetta säätää erityisesti tekijänoikeudellisten sopimussuhteiden kohtuullistamisesta tällaisten tilanteiden erityispiirteistä johtuen.

c. teoksen muuttamiskielto ja oikeuksien edelleenluovutuskielto

Digitaalisessa toimintaympäristössä teoksen muunteleminen on teknisesti vaivatonta. Samalla se voi olla vaikutuksiltaan arvaamatonta. Teoksen tekijän oikeus määrätä sen muuntelemisesta kuuluu tekijänoikeuden yleisten oppien ytimeen. Tämä lähtökohta – tekijän ja teoksen välisen suhteen suojaaminen – ei ole muuttunut digitaalitekniikan myötä vaan pikemminkin korostunut teosten muuntelun helppouden vuoksi. Moraaliset oikeudet eivät riitä tekijän suojaksi, sillä luvaton muuntelu ei aina välttämättä ylitä kynnyksiä, jossa teoksen taiteellista arvoa loukattaisiin sekä tekijän subjektiivisen että yleisen objektiivisen mittapuun mukaan.

Laki mahdollistaa muunteluoikeudesta sopimisen laajasti tai rajoitetummin. Samoin eri tekijänoikeusaloilla vallitsevat käytännöt mahdollistavat teosten tavanomaisen editoinnin kunkin alan erityispiirteiden edellyttämässä ja sallimissa puitteissa. Pidämme nykyistä asiointilaa markkinaosapuolten kannalta tyydyttävänä ja vastustamme teoksen muuttamiskiellon kumoamista.

Teosten käytön lähes rajattomat mahdollisuudet digitaalisessa toimintaympäristössä sekä erilaisten tuotanto- ja jakeluverkostojen lisääntyvä hyödyntäminen merkitsevät tekijälle korostunutta tarvetta kontrolloida teosten käyttöä erityisesti oman sopimustoimintansa intressissä. Tekijän tulee voida käyttää oikeuksiaan elinkeinotoiminnassa strategisesti siten, että hänellä mahdollisuus määrätä kuka, milloin, millä ehdoin ja miten teosta eri tilanteissa ja markkinoilla hyödyntää. Tehokas ja toimiva keino tämän neuvotteluaseman säilyttämiseen on oikeuksien edelleenluovuttamisen kieltäminen. Kyse ei tässä ole siitä, ettei luovutuksensaaja ylipäätään voisi oikeuksia luovuttaa eteenpäin vaan että edelleenluovutuksista pitää tekijän kanssa sopia. Katsomme että näin tulisi olla jatkossakin ja vastustamme oikeuksien edelleenluovutuskieillon kumoamista.

d. suppean tulkinnan periaate

Tekijänoikeuden luovutusten suppean tulkinnan periaate on yksi tärkeimmistä tekijää suojaavista oikeusperusteista. Suppean tulkinnan periaatteen asema on tekijänoikeusjärjestelmässämme kiistaton, sillä lainvalmistelutöihin kirjattu oikeusohje on tullut vuosikymmenien kuluessa vahvistetuksi useissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa, viimeksi asiassa KKO 2005:92.

Suppean tulkinnan periaate on kiinteä osa tekijän lakiin perustuvaa neuvotteluasemaa. Siihen tukeutuen tekijä voi varmistua, että oikeuksien siirron kohde, laajuus ja muut rajaavat ehdot myös tosiasiallisesti ovat oikeudellisesti tehokkaita. Myös oikeuksien strategisen hallinnan kannalta tekijän tulee voida luottaa siihen, että hänen tekemiensä erilaisten siirto- ja käyttöoikeussopimusten vaikutukset vastaavat sitä, mistä on sovittu eivätkä ulotu laajemmalle. Tämä on erityisen tärkeää monimuotoisessa digitaalisessa toimintaympäristössä. Suppean tulkinnan periaatteelle, kuten oikeusperiaatteille yleensäkin on ominaista joustavuus ja ajattomuus. Tämä on myös sen vahvuus. Periaatteen mahdollinen päivittäminen tai tarkentaminen voi jatkossakin tapahtua oikeuskäytännön kautta. Katsomme, ettei suppean tulkinnan periaatteeseen tule pyrkiä vaikuttamaan lainsäädännön keinoin.

e. toimialakohtaiset ja muut säännökset

Kannatamme

- julkista esittämistä koskevan 30 §:n säännöksen jättämistä ennalleen
- toimikunnan ehdotusta kustannussopimusta koskevien 31–38 §:ien muuttamiseksi
- elokuvatuotantoja koskevien 39 §:n ja 40 §:n säännösten jättämistä ennalleen
- valokuvaamalla tehtyä muutokuvaa koskevan 40 c §:n säännöksen jättämistä ennalleen
- tekijänoikeuden siirtymistä tekijän kuollessa koskevan 41 §:n ja tekijänoikeuden ulosmittausta koskevan 42 §:n jättämistä ennalleen
- tekijänoikeuksien asemaa konkurssissa koskevan sääntelytarpeen jatkoselvittämistä.

Helsingissä, toukokuun 10 päivänä 2010

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y.

Katri Sipilä
toimitusjohtaja

Martti Kivistö
edunvalvontajohtaja

Mikä Teosto on?

Teosto on vuonna 1928 perustettu säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikinkustantajien tekijänoikeusjärjestö. Edustamme noin 25 000:ta kotimaista musiikin tekijää ja kustantajaa, ja lisäksi vastavuoroisuussopimusten kautta noin kahta miljoonaa ulkomaista oikeudenhaltijaa. Keräämistämme musiikin esitys- ja tallennuskorvauksista jaoimme vuonna 2009 oikeudenomistajillemme 86,5 %.

Teosto toimii yhdyssiteenä musiikin tekijöiden ja käyttäjien välillä huolehtien siitä, että musiikin käyttäjät saavat luvat musiikin käyttöön ja että oikeudenomistajat saavat korvaukset teostensa käyttämisestä. Oikeuksien hallinnoinnin lisäksi Teosto edistää monin tavoin kansallista kulttuuria. Yhdistyksen aatteelliseen toimintaan kuuluu suomalaisen luovan säveltaiteen edistäminen.